

ЖУРНАЛІСТИКА ТА СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 316.774:004.738.5]:[070.11:004.031.4](477)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9799-9786>

Стеблина Н. О., Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-3032-2820>

Борищук В. В., Донецький національний університет імені Василя Стуса

КОМП'ЮТЕРНИЙ АНАЛІЗ ДОТРИМАННЯ СТАНДАРТУ ВІДОКРЕМЛЕННЯ ФАКТІВ ВІД КОМЕНТАРІВ В УКРАЇНСЬКИХ ОНЛАЙН-ЗМІ

На сьогодні існує потреба вимірювання якості контенту медіа, зокрема, дотримання професійних стандартів. Це завдання в Україні виконується вручну. У цьому дослідженні пропонуємо допоміжний алгоритм комп'ютерного аналізу для дослідження в українських онлайн-ЗМІ дотримання журналістського стандарту відокремлення фактів від коментарів. Припускається, що на основі аналізу дієслів у посиланнях після цитат можливо оцінити дотримання або порушення цього стандарту. Низка програм, написаних мовою Python, дозволяють завантажувати та обробити публікації медіа із архівів. На прикладі аналізу 7111 журналістських матеріалів із сайтів всеукраїнських та регіональних медіа виявлено приклади дотримання та порушення професійного стандарту відокремлення фактів від коментарів. Встановлено, що всеукраїнські ЗМІ можуть частіше порушувати стандарт розмежування суб'єктивних думок, висловлень та коментарів експертів від фактів, ніж регіональні (49,3% проти 37,2%), хоча таку різницю можна пояснити значною різницею у кількості матеріалів, яку медіа публікують щодня. При цьому у більшості ЗМІ були виявлені такі оцінні та емоційно експресивні дієслова: «заявити», «зазначити», «наголосити» (варто було замінити нейтральним «сказати»), «підкреслити», «нагадати», «запевняти», «зауважити» (використовувалися журналістами для оцінювання сказаного кимось). Також була зафіксована спільна «нейтральна» лексика: «повідомити», «сказати», «додати», «йтися», «розповісти», «написати». Такий спосіб дослідження медіа можна впроваджувати не лише для перевірки дієслів з емоційним, урочистим, експресивним, стилістичним чи оцінним змістом, але й аналізу інших частин мов (іменники, прикметники, прислівники) чи популярних фраз або словосполучень, які теж можуть вживатися журналістами, аби надати суб'єктивне значення сказаного кимось про певний факт чи подію. Тож впровадження елементів комп'ютерного аналізу, як-от запропонованого в нашій роботі, в моніторингу медіа можуть допомогти експертам бачити ті тексти, в яких наявні маркери можливого порушення стандартів.

Ключові слова: професійні стандарти, онлайн-журналістика, новини, комп'ютерний аналіз

Постановка проблеми в загальному вигляді. Професійні стандарти журналістики відіграють важливу роль для забезпечення суспільства якісною та достовірною інформацією, яка поширюється в засобах масової комунікації. Одним із них – відокремлення фактів від коментарів – передбачає, що усі коментарі й думки самого журналіста, експертів, учасників події повинні бути чітко відокремлені від фактів. «Журналіст-інформаційник узагалі повинен виступати як спостерігач, не висловлювати власних думок чи оцінних суджень про подію і не робити власних емоцій частиною матеріалу поготів» [1]. Це означає, що в інформаційних жанрах журналістики неприпустиме використання оцінної лексики, підміни фактів емоціями, стилістично забарвлених епітетів тощо, оскільки такі слова, словосполучення чи фрази містять оцінювання події, які журналіст не має висловлювати.

На сьогодні декілька українських професійних медіаорганізацій вимірюють дотримання професійних стандартів в українських медіа: Детектор Медіа оцінює телевізійні програми, Інститут

масової інформації – загальноукраїнські онлайн-видання, Інститут демократії імені Пилипа Орлика – регіональні пресу та електронні видання, а також телеграм-канали. Уся ця діяльність проводиться вручну, хоча саме для стандарту відокремлення фактів від коментарів цілком можливо запропонувати алгоритм для комп'ютерного аналізу, застосовуючи, наприклад, семантичний аналіз.

Викладемо нашу гіпотезу детальніше. Відомий український редактор Отар Довженко пропонує ретельніше ставитися до нейтрального викладу у новинах. Він пише: «Є маса випадків, коли недоречно дібране слово впливає на сприйняття інформації. Це особливо небезпечно тоді, коли ви не пишете свій текст, а копіюєте чи злегка змінюєте чужий» [2]. На думку медійника, журналісти мають ретельно добирати дієслова, посилаючись на джерела, оскільки від цього залежить те, як саме сприйматиме інформацію аудиторія. Наприклад, є різниця між тим, яке дієслово вживає журналіст після цитати: «каже» чи «переконаний/вірять/підкреслює» тощо. У першому випадку йдеться про нейтральний виклад, у другому, як правило, – про порушення стандарту, бо журналіст вживає слово, що має емоційне забарвлення. Тож ми припускаємо, що на основі аналізу дієслів у посиланнях після цитат можливо оцінити дотримання або порушення цього стандарту.

Тому на прикладі кількох українських онлайн-ЗМІ, зокрема всеукраїнських – «Дзеркало тижня» та «Українська правда», та регіональних – «Думська» та «Вінниця.інфо», у цьому дослідженні запропонуємо підхід комп'ютерного аналізу дотримання стандарту відокремлення фактів від коментарів, а також визначимо, чи вміють журналісти у своїх матеріалах уникати оцінку та емоційно забарвлену лексику.

Дотримання та виконання професійних стандартів є основою незалежної, об'єктивної та якісної журналістики. Як підкреслює Ю. Візниця, «показники виконання стандартів новинної та аналітичної журналістики є маркером надійності джерела інформації, впливають на довіру до ЗМІ, їх оприлюднення виконує завдання громадського контролю над медіа, здійснює регулюючу та нормативну функції за умов, коли законодавча база регуляції або недосконала, або відсутня» [3].

Журналісти повинні дотримуватися професійних стандартів, щоб до їх медіа, в яких вони публікують свої матеріали, була довіра від суспільства. Про чіткість його дотримання зауважує Олена Голуб в практичному посібнику «Медіакомпас: путівник професійного журналіста»: «Аудиторія повинна чітко розуміти, що певна оцінка чи висновок не є «істиною в останній інстанції», це — лише суб'єктивна думка автора матеріалу» [4].

Дослідники І. Куляс та О. Макаренко зауважують, що коли йдеться про цей стандарт, то «висловлювати свої думки можуть лише ті люди, які є учасниками події, або ті, хто є експертами з конкретного питання» [5].

Згідно з результатами моніторингу ЗМІ аналітичним центром «Детектор.медіа» у 2020-2023 роках, дотримання стандарту відокремлення фактів від коментарів є найбільш проблемним в медіа, як до (в інформаційних програмах на різних телевізійних каналах) та і після повномасштабного вторгнення (у спільному телемарафоні «Єдині новини») [6; 7; 8; 9].

Основною причиною, на думку А. Наливайко, «порушення цього стандарту зазвичай виникає через некомпетентність журналіста, а саме через відсутність розуміння понять «факти» та «коментарі», їх ознаки та сутність» [10].

Як зазначає професор Лондонської школи економіки Чарлі Бекет, є три основні виклики, з якими стикаються медіа у сучасному світі, що змушують їх використовувати оцінні судження, емоційно забарвлену лексику не тільки в самих текстах, а вже у заголовках:

- 1) економічний виклик – більш жорстка конкуренція, стрімке пришвидшення поширення новин, що стали доступнішими для аудиторії;
- 2) технології — візуалізовані дані зможуть привернути набагато більше уваги аудиторії, ніж просто сухий опис фактів. Сьогодні новини найшвидше розповсюджуються через соціальні мережі, а тому стало важливим змусити аудиторію розширити контент;
- 3) людська психологія – якщо глянути на події в політиці, то люди реагують більше на емоції, а не на факти, що впливає й на політичну журналістику [11].

Тож проблема дотримання та порушення журналістських стандартів, зокрема одного з обраних – відокремлення фактів від коментарів, в інформаційних та аналітичних матеріалах онлайн-ЗМІ, а також спосіб швидкого їх вияву завдяки використанню комп'ютерного аналізу дієслівної лексики зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Мета цього дослідження – запропонувати допоміжний алгоритм комп'ютерного аналізу для дослідження в українських онлайн-ЗМІ дотримання журналістського стандарту відокремлення фактів від коментарів.

Для виконання мети поставимо такі **завдання**:

- здійснити огляд наукової літератури й інтернет-ресурсів громадських організацій та аналітичних центрів, що досліджують журналістику на предмет способів виявлення порушення ЗМІ стандарту відокремлення фактів від коментарів;
- сформувати корпус журналістських текстів онлайн-медіа для аналізу;
- створити словник дієслівної лексики для його використання у комп'ютерному аналізі текстів ЗМІ;
- виявити дотримання або порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів у онлайн-виданнях на основі отриманих даних та визначити найбільш уживану лексику, яку використовують журналісти;
- простежити особливості та тенденції дотримання стандарту відокремлення фактів від коментарів у всеукраїнських та регіональних медіа.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для проведення комп'ютерного аналізу ми вирішили дослідити, як науковці та професійні аналітики у сфері журналістики перевіряють порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів.

В Інституті масової інформації використовують власну методологію оцінки професійності та відповідальності онлайн-медіа [12]. Серед основних вимог до журналістських матеріалів вони зазначають: чітке відокремлення від фактів та коментарів експертів; заборона використання оцінних суджень журналіста чи редакції медіа; кожна описана думка має свого конкретного автора; заголовок відповідає змісту тексту публікації.

Аналітики виділяють такі чотири маркери порушення: «1) Думка журналіста чи експерта не відділяється від тексту новини і подається як факт; 2) В новині присутні оціночні судження журналіста або редакції; 3) Вживання в новині яскраво забарвлених слів, епітетів, мемів, які не є цитатою, і покликані справити емоційний вплив на аудиторію; 4) Заголовок містить оціночне судження редакції або не відповідає суті новини» [12].

Своєю методологією моніторингу телевізійних і радієвих програм дотримується громадська організація «Детектор медіа» [13]. У ній вони прописали, якими є ознаки дотримання стандарту відокремлення фактів від коментарів:

- «По-перше, чітке позначення початку й кінця кожної суб'єктивної думки (висновку, коментаря, оцінки, прогнозу, обвинувачення, припущення тощо), яка звучить у журналістському матеріалі» [13]. Аудиторія ЗМІ має чітко розуміти, де починається та закінчується кожна суб'єктивна думка.
- «По-друге, чітке позначення авторства при викладі будь-якої думки (жодна думка не може подаватися анонімно)» [13]. Найпростіший спосіб – це подавати усі суб'єктивні думки синхронно: якщо в усній формі, то це пряма мова, що записана на мікрофон чи відеокамеру та її трансляція під час ефіру; якщо в письмовій формі, то це чітке позначення меж цитати чи переказу від основного тексту.
- «По-третє, в новинах, з огляду на цей стандарт, є неприйнятними жодні висновки й оцінки журналіста (ведучого чи репортера)» [13]. Використання оцінної та експресивної лексики, власних суджень, а також підміна фактів емоціями неприпустимі для медійника.

Також вони зазначають ще деякі характеристики, які демонструють, що журналісти у своїх матеріалах порушують цей стандарт: «позначення простих дій лексикою урочистого стилю», «оцінка вимірюваних понять та модальності або значення сказаного», «безпідставне узагальнення, коли суб'єктивну думку однієї або кількох людей поширюють на невизначено велику кількість людей» [13].

Для огляду дотримання стандартів журналістики в інформаційних випусках всеукраїнських телеканалів науковиці Н. Борсук та В. Онишук використовують такий метод наукового дослідження як контент-аналіз. Їм вдалося зафіксувати такі порушення в журналістських телематеріалах як оцінні судження (емоційна лексика, висловлювання з упередженим ставленням), суб'єктивні судження (власні коментарі сюжетів), відсутність авторства, нечітке розмежування факту від коментарів [14].

Цікаву тенденцію у сучасній українській журналістиці вдалося зафіксувати науковиці Н. Білій. Під час аналізу інформаційних новин Суспільного мовника найчастіше журналісти порушують стандарт відокремлення фактів від коментарів, а саме те, що вони найбільше висловлювали суб'єктивні думки під час висвітлення новин: «Варто наголосити на тому, що від початку повномасштабного вторгнення ведучі новин та журналісти у прямих етерах часто дозволяють собі

висловлювати власне ставлення до Росії. Вони часто називають це громадянською позицією і не вважають порушенням журналістських стандартів» [15].

Ще більша проблема в порушенні стандарту відокремлення фактів від коментарів простежується в інформаційних телеграм-каналах. Н. Стеблина виявила, що медійники дуже часто у публікаціях новин вдаються до вживання емоційних (оціночна лексика, особливо, коли йдеться про події на фронті) та суб'єктивних (іронізування та сарказм при описі певних фактів чи коментарів експертів) висловів, а також для них звичним явищем є коментування дописів [16].

Матеріал і метод. Для нашого дослідження були обрані два загальнонаціональні онлайн-медіа – «Українська правда» та «Дзеркало тижня», які за оцінками експертів ІМІ входять до «білого списку» медіа [17], тобто найкраще дотримуються стандартів, а також два регіональних, найпопулярніших у своїх регіонах згідно зі статистикою Similarweb, – вінницьке інтернет-видання «Вінниця.інфо» та одеське вебмедіа «Думська».

Для аналізу усіх обраних ЗМІ був зібраний архів з 7111 публікацій, зібраних за місяць, зокрема: 4065 – Дзеркало тижня (далі – ДТ), 2040 – Українська правда (УП), 629 – Думська (ДУ), 377 – Вінниця.інфо (ВІ).

Період: один місяць (січень 2024 року).

Використовувався такий алгоритм збору та аналізу публікацій:

- програма archive.ru завантажувала усі дописи із архіву офіційних сайтів медіа;
- програма find_texts.py відкидала html-теги і записувала заголовки та тексти в окремі файли;
- програма find_references.py знаходила найбільш поширені посилання на джерела (посилання після цитат, наприклад: », - заявив Зеленський; або «Буданов сказав, що»);
- програма find_verbs.py за допомогою бібліотеки srasu здійснювала семантичний аналіз посилань, ідентифікувала в них дієслова, приводила їх до уніфікованої форми (процес лематизації) та формувала список із найбільш уживаних.

Після цього ми аналізували вживання цих дієслів у контексті і робили висновки щодо дотримання/порушення стандарту.

Виклад основного матеріалу. І. Всеукраїнські інтернет-видання

У першій частині розглянемо результати дотримання журналістського стандарту відокремлення фактів від коментарів в загальнонаціональних онлайн-ЗМІ. За допомогою комп'ютерного аналізу вдалося зафіксувати Топ 20 найбільш популярних дієслів у посиланнях після цитат, де дієслова, які можуть свідчити про порушення стандартів, позначено курсивом (Таблиця 1).

Таблиця 1

**Топ 20 дієслів в журналістських матеріалах
всеукраїнських інтернет-видань «Українська правда» та «Дзеркало тижня»**

Дзеркало тижня				Українська правда			
Дієслова	К-сть згадок	Дієслова	К-сть згадок	Дієслова	К-сть згадок	Дієслова	К-сть згадок
заявити	1035	зауважити	116	заявити	453	розповісти	33
повідомити	701	написати	107	повідомити	353	стверджувати	33
вказати	623	нагадати	76	вказати	201	підкреслити	32
додати	444	підкреслити	75	додати	131	написати	31
сказати	399	стверджувати	59	сказати	104	пояснити	25
наголосити	338	попередити	44	наголосити	89	зауважити	20
вважати	225	припустити	44	вважати	78	попередити	20
розповісти	222	запевняти	39	нагадати	63	запевняти	17
пояснити	125	підтвердити	36	уточнити	55	вказати	12
йтися	122	констатувати	31	підтвердити	49	йтися	12

«Дзеркало тижня»

Найпопулярнішими дієсловами перед або після прямої/непрямої мови в журналістських матеріалах стали «заявити», «повідомити», «вказати», «додати» та «сказати». Усіх топ 20 дієслів у ДТ згадувалося 4861 раз.

До емоційно експресивної чи оціночної лексики можна віднести 9 з 20 найчастіше використаних дієслів, а саме: «заявити», «вказати», «наголосити», «зауважити», «нагадати», «підкреслити», «попередити», «припустити» та «запевняти».

Дієслова «заявити», «вказати» та «наголосити» є позначенням простих дій лексикою урочистого стилю¹². Щоб дотриматися стандарту, замість використаних дієслів журналістам

достатньо просто вжити «сказати» на позначення простої дії: *Прем'єр-міністр Словаччини Роберт Фіцо заявив (краще «сказав»)* у вівторок, 23 січня, що життя в Києві «абсолютно нормальне» і повномасштабної війни немає; *Міський голова Харкова Ігор Терехов зазначив (краще «сказав»)*, що ворожі ракетні атаки 23 січня спричинили одну з наймасштабніших за числом жертв трагедій у місті від самого початку повномасштабної війни РФ проти України; *Президент наголосив (краще «сказав»)*, що треба знайти відповіді на все, тому СБУ буде це розслідувати та знайде винуватців.

Використовуючи такі дієслова, як «припустити», «підкреслити», «зауважити», «запевняти», «попередити» та «нагадати», журналісти оцінюють модальність або значення сказаного кимось, а тому це теж може порушувати стандарт відокремлення фактів від коментарів: *«Давайте всі молитися і сподіватися»: посол Маркарова припустила (краще «спрогнозувала») час голосування за пакет допомоги від США; Прем'єр-міністерка Кая Каллас підкреслила (краще «сказала»), що в конституції естонська є державною, тому кожен має право здобувати освіту рідною мовою; Водночас, він [Дмитро Кліменков] запевнив (краще «вважає»), що військові будуть забезпечені харчами: міністерство домовилося з постачальником харчів однієї з інших областей, що він покриє потреби; Тут зауважили (краще «повідомили»), українське Міноборони відповіло на чутки, сказавши «ні, це неправда», але на момент написання звіту це не надало додаткової інформації про ситуацію; Державна служба з надзвичайних ситуацій уже попередила (краще «повідомила»), що вдень 7 січня та протягом доби 8 січня в Черкаській, Кіровоградській, Полтавській, Дніпропетровській, Харківській областях значний сніг; Працівники допоможуть знайти вільні місця на таких рейсах, для цього зв'яжеться з онлайн-підтримкою у месенджерах, застосунку або телефоном 0 800 503 111, нагадали (краще «уточнили») в «Укрзалізниці».*

Якщо згрупувати кількість згадок усіх цих слів (2390) з всіх топ 20 (4861), то можемо зробити висновок, що у кожному другому матеріалі (49,2%) журналісти ДТ можуть нехтувати стандартом відокремлення фактів від коментарів.

Решта дієслів («повідомити», «додати», «сказати», «вважати», «розповісти», «пояснити», «йтися», «написати», «стверджувати», «підтверджувати», «констатувати») несуть у собі нейтральний зміст, і не містять в собі емоційності, експресивності, урочистості чи оцінки, яка б могла вплинути на проявлення суб'єктивності автора або його думок щодо коментарів експертів чи опису подій.

«Українська правда»

Найбільш часто у матеріалах ЗМІ перед або після прямої/непрямої мови вживалися такі дієслова: «заявити», «повідомити», «зазначити», «додати» та «сказати». Усіх топ 20 дієслів у УП згадувалося 1811 раз.

З 20 найчастіше використаних дієслів 8 можна віднести до емоційно експресивної чи оцінної лексики, а саме: «заявити», «зазначити», «наголосити», «нагадати», «підкреслити», «зауважити», «наголошувати», «попередити» та «запевняти».

Перші три слова «заявити», «зазначити» та «наголосити» відносяться до лексики урочистого стилю. Для дотримання стандарту, журналісти повинні використовувати нейтральну лексику – у цьому випадку достатньо просто використати «сказати»: *Натомість, заявили (краще «сказали») росіяни, «Вашингтону слід би скористатися своїм впливом на владу України, щоб переконати їх припинити саботаж Мінських домовленостей»; «Якщо поєднати ці три речі разом, то можна побачити Україну, яка не лише виживе, але й процвітатиме. Це найкраща відповідь Путіну. І це також найкраща відповідь для нас, тому що це означає, що вони зможуть стати на власні ноги», – зазначив (краще «сказав») Блінкен; «Ракетні удари та обстріли по цивільних районах призводять до загибелі та поранень мирних жителів, а також до руйнування критично важливої інфраструктури», – наголосила (краще «сказала») заступниця генсека ООН.*

Журналісти УП також вдалися до способу оцінювання сказаного кимось, позначавши у своїх матеріалах це словами, що оцінюють модальність або значення сказаного: «нагадати», «підкреслити», «зауважити», «попередити» та «запевняти», що може свідчити про порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів: *Речник Повітряних сил нагадав (краще «пояснив»), що українська ППО наразі не має засобів для збиття таких ракет; Речниця Пентагону підкреслила (краще «уточнила»), що США сподіватимуться на допомогу Україні з боку інших союзників; Як зауважив (краще «повідомив») ЦНС, росіяни продовжують збирати найманців по всіх країнах світу для продовження загарбницької політики; Повітряні сили увечері 16 січня попередили (краще «повідомили»), що на Сумщині пересувається БпЛА невстановленого типу та «Шахеда» у напрямку Дніпропетровщини; Прем'єрка Естонії Кая Каллас запевнила (краще «підтвердила»), що її*

держава не видаватиме українських чоловіків мобілізаційного віку.

Якщо систематизувати кількість згадок усіх цих слів (895) з всіх топ 20 (1811), то виявиться, що, як і в ДТ, половина матеріалів УП (49,4%) може містити порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів.

Решта дієслів («повідомити», «додати», «сказати», «вважати», «уточнити», «підтвердити», «розповісти», «стверджувати», «написати», «пояснити», «вказати», «йтися») мають нейтральний зміст без емоційної, експресивної чи урочистої оцінки, що робить неможливим для автора певним чином вплинути на аудиторію через суб'єктивні думки чи підміни фактів емоціями про когось чи щось.

Порівняння «Дзеркала тижня» і «Української правди»

Якщо порівняти отримані результати 2 обраних всеукраїнських онлайн-ЗМІ, простежуються кілька спільних тенденцій:

- однаковий топ 5 найпопулярнішої дієслівної лексики, яка використовується перед або після прямої/непрямой мови в журналістських матеріалах: «заявити», «повідомити», «зазначити», «додати» та «сказати», з яких 2 містять в собі оцінний зміст;
- кожен другий матеріал (49,2% – ДТ і 49,4% – УП) може порушувати стандарт відокремлення фактів від коментарів;
- «заявити», «зазначити», «наголосити», «нагадати», «підкреслити», «попередити», «запевняти» – оцінні дієслівна лексика, які використовували в текстах обидва онлайн-ЗМІ.
- «повідомити», «додати», «сказати», «вважати», «розповісти», «пояснити», «йтися», «написати», «стверджувати», «підтвердити» – нейтральна лексика, яку вживали журналісти ДТ і УП, дотримуючись розмежування фактів від суджень та думок експертів.

II. Регіональні інтернет-видання

У другій частині розглянемо результати дотримання журналістського стандарту відокремлення фактів від коментарів у регіональних онлайн-ЗМІ. Оскільки кількість матеріалів в цих медіа набагато менша, ніж у всеукраїнських, то вдалося зафіксувати Топ 15 найбільш популярної дієслівної лексики (Таблиця 2).

Таблиця 2

Топ 15 дієслів в журналістських матеріалах всеукраїнських інтернет-видань «Думська» та «Вінниця.інфо»

Дієслова	Дзеркало тижня		Українська правда				
	К-сть згадок	Дієслова	К-сть згадок	Дієслова	К-сть згадок	Дієслова	К-сть згадок
заявити	1035	зауважити	116	заявити	453	розповісти	33
повідомити	701	написати	107	повідомити	353	стверджувати	33
зазначити	623	нагадати	76	зазначити	201	підкреслити	32
додати	444	підкреслити	75	додати	131	написати	31
сказати	399	стверджувати	59	сказати	104	пояснити	25
наголосити	338	попередити	44	наголосити	89	зауважити	20
вважати	225	припустити	44	вважати	78	попередити	20
розповісти	222	запевняти	39	нагадати	63	запевняти	17
пояснити	125	підтвердити	36	уточнити	55	вказати	12
йтися	122	констатувати	31	підтвердити	49	йтися	12

«Думська»

У журналістських матеріалах найвживанішими дієсловами перед або після прямої/непрямой мови стали «зазначити», «розповісти», «повідомити», «заявити» та «йтися». Усіх топ 15 дієслів у ДУ згадувалося 525 разів.

Серед зафіксованих слів 5 з 15 містять емоційну, експресивну чи оцінну характеристику, а саме: «зазначити», «заявити», «підкреслити», «згадувати» та «запевняти».

Урочистий стиль лексики на позначення простої дії «сказати» простежується в дієсловах «зазначити» та «заявити». Як ми зазначали в результатах дослідження ДТ та УП, використання такої лексики часто може свідчити про порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів: «*Це рекорд. Якщо ракети влучили б у ціль, наслідки були б катастрофічними*», — **зазначив (краще «сказав»)** він [Валерій Залужний]; «*Є пошкоджені будинки, є травмовані одесити, ми вже зранку провели бюджетну комісію і пропонуємо внести зміни до рішення сесії про збільшення на 5 мільйонів гривень допомоги для пошкоджених будинків на проспекті Шевченка*», — **заявив (краще «сказав»)**

голова бюджетної комісії Олексій Потапський.

Спосіб оцінювання сказаного кимось проявляється при використанні журналістами слів: «згадувати», «підкреслити» та «запевняти», що можна характеризувати як порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів: *«Він був дуже тонким, дуже добрим, нервовим і незвичайним, і ніколи ні під кого не підлаштовувався, — згадує (краще «розповідає») Олександр Тарасуль. — І водночас, він завжди був чудовим адміністратором та організатором; «Серед держав G7 є прагнення надати Україні ці запевнення, і це – термінове питання», — підкреслила (краще «уточнила») посол; Як запевняють (краще «вважають») у Міноборони, це дасть змогу використовувати засоби ППО, що захищають дата-центри від ракетних обстрілів, для прикриття інших важливих об'єктів, а також пришвидшить і розширить доступ українським військовим до розвідданих союзників;*

У матеріалах журналісти медіа більше використовували «нейтральну» дієслівну лексику («розповісти», «повідомити», «йтися», «додати», «говорити», «вважати», «уточнити», «підтвердити», «сказати», «написати») для передачі прямої/непрямої мови, однак при підрахунку згадок оцінної лексики (221) з усіх топ 15 (525), то констатуємо, що все ж чимала частина матеріалів ДУ (42,1%) може містити порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів.

«Вінниця.інфо»

Журналісти у своїх матеріалах при передачі прямої/непрямої мови найчастіше використовували такі дієслова: «зазначити», «йтися», «сказати», «розповісти» та «додати». Усіх топ 15 дієслів у ВІ згадувалося 155 разів.

Дієслів з оцінним чи емоційним змістом було зафіксовано 5 з 15 слів, а саме: «зазначити», «запевняти», «згадувати», «нагадати» і «наголосити».

До пласту оцінної лексики, а саме дієслів урочистого стилю відносимо «зазначити» і «наголосити», які журналісти ВІ могли б замінити на нейтральне «сказати»: *«Завдяки вжитим заходам поліцейські встановили чоловіка, причетного до правопорушення. Ним виявився 35-річний раніше судимий житель обласного центру. Свої дії чоловік пояснювати відмовився», - зазначила (краще «сказала») керівник відділу комунікації Заріна Маєвська; Міський голова наголосив (краще «сказав») на тому, що Вінниця підсилює мобільні вогневі групи, які полюють на ворожі дрони.*

Модальність або оцінку сказаного кимось простежується в словах «запевняти», «згадувати» та «нагадувати», за якими можемо стверджувати про недотримання стандарту відокремлення фактів від суб'єктивних думок та коментарів: *Служба порятунку нагадує (краще «повідомляє»), що дотримання елементарних правил безпеки збереже не лише майно від пожеж, а й найцінніше - людське життя; Свою першу професію Тетяна Захараш згадує (краще «розповідає») з теплом: «Відчула, що сучасна молодь має знати правдиву історію рідної держави»; Обмін відбувся вдало, запевнив (краще «підтвердив») Євген Ткачик.*

Серед зафіксованої дієслівної лексики є чимало «нейтральних» слів («йтися», «сказати», «розповісти», «додати», «повідомити», «написати», «вказати», «пояснити», «говорити», «коментувати»), які передають пряму/непряму мову у текстах медіа, а тому не порушують розмежування висловлювань та думок від фактів.

Якщо згрупувати кількість згадок оцінної лексики (50) з всіх топ 15 (155), то констатуємо, що лише третина матеріалів журналістів ВІ (32,3%) може містити порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів.

Порівняння «Думської» і «Вінниці.інфо»

Якщо зіставити отримані результати 2 обраних регіональних онлайн-ЗМІ, можемо виявити такі спільні тенденції:

- у текстах журналістських матеріалів переважає нейтральна лексика, серед них спільна: «розповісти», «повідомити», «йтися», «додати», «говорити», «сказати», «написати»;
- лише 5 дієслів з медіа обох топ 15 містять у своєму значенні емоційно експресивний та оцінний зміст;
- «запевняти» та «згадувати» – спільна дієслівна оцінна лексика, яку використовували журналісти ДУ та ВІ у своїх матеріалах.

Висновки. Використання запропонованого у дослідженні алгоритму комп'ютерного аналізу для перевірки українських онлайн-ЗМІ на предмет дотримання журналістського стандарту відокремлення фактів від коментарів дало змогу виявити найбільш типові відхилення від дотримання стандарту. За допомогою дієслівної лексики, яку журналісти використовують перед або після прямої/непрямої мови

у тексті, можна побачити, чи порушують медіа нейтральність подачі інформації, яку емоційно експресивну чи оцінну лексику вживають, які дієслова використовуються частіше та з якою частотою тощо.

Аналіз інтернет-видань різного рівня дозволив нам зафіксувати наступні особливості щодо дотримання чи порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів:

- всеукраїнські ЗМІ можуть частіше порушувати стандарт розмежування суб'єктивних думок, висловлень та коментарів експертів від фактів, ніж регіональні (49,3% проти 37,2%) – така різниця може мати відносний фактор, що частково можна пояснити значною різницею у кількості матеріалів, які опублікували обидві групи медіа;
- на відміну від регіональних ЗМІ, що різнилися згадками дієслів у своїх рейтингах, у всеукраїнських медіа виявився спільний топ 7 найвживанішої дієслівної лексики, яка представлена майже однаковою кількістю оцінних та нейтральних слів;
- у більшості ЗМІ були виявлені такі оцінні та емоційно експресивні дієслова: «заявити», «зазначити», «наголосити» (варто було замінити нейтральним «сказати»), «підкреслити», «нагадати», «запевняти», «зауважити» (використовувалися журналістами для оцінювання сказаного кимось);
- спільна «нейтральна» лексика, що була зафіксована у всіх ЗМІ: «повідомити», «сказати», «додати», «йтися», «розповісти», «написати».

Такий спосіб дослідження медіа можна впроваджувати не лише для перевірки дієслів з емоційним, урочистим, експресивним, стилістичним чи оцінним змістом, але й аналізу інших частин мов (іменники, прикметники, прислівники) чи популярних фраз або словосполучень, які теж можуть вживатися журналістами, аби надати суб'єктивне значення сказаного кимось про певний факт чи подію. Тож впровадження елементів комп'ютерного аналізу, як-от запропонованого в нашій роботі, в моніторинги медіа можуть допомогти експертам бачити ті тексти, в яких наявні маркери можливого порушення стандартів. Також це дає змогу здійснювати компаративний аналіз всеукраїнських та регіональних медіа, який зараз відсутній в Україні.

Бібліографічний список:

1. Чоповський Д. Професійні журналістські стандарти: інформаційна довідка. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/advice/profesijni-zhurnalistski-standarty-normativna-dovidka-i31933> =
2. Довженко О. Зізнався, заявив, пообіцяв: чому слід добирати слова в новинах. *Медіалаб*. URL: <https://medialab.online/news/terevenyty/> =
3. Візниця Ю. Моніторинг дотримання журналістських стандартів в українських медіа: проблеми і методики. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. №4. Травень, 2021. С. 315–317. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/12186/11320> =
4. Голуб О. *Медіакомпас: путівник професійного журналіста*. Практичний посібник. Інститут масової інформації. Київ: ТОВ «Софія-А», 2016. 184 с.
5. Куляс І., Макаренко О. *Ефективне виробництво теленовін: стандарти інформаційного мовлення; професійна етика журналіста-інформаційника: практичний посібник для журналістів*. Київ: ХББ, 2006. 120 с.
6. Довженко О., Красовська З. Моніторинг порушення журналістських стандартів у теленовінах. Підсумки першого півріччя 2020 року. *Детектор.медіа*. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/178783/2020-07-15-monitoring-porushennya-zhurnalistskykh-standartiv-u-telenovynakh-pidsumky-pershogo-pivrichchya-2020-roku-infografika/>
7. Красовська З. Якими були новини українських телеканалів у 2021 році. Підсумки моніторингу. *Детектор.медіа*. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/195487/2022-01-12-yakymy-buly-novyny-ukrainskykh-telekanaliv-u-2021-rotsi-pidsumky-monitoringu/>
8. Куляс І. Підсумки моніторингу телемарафону «Єдині новини» за жовтень—грудень 2022 року. *Детектор.медіа*. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/207039/2023-01-16-pidsumky-monitoringu-telemarafonu-iedyni-novyny-za-zhovtengruden-2022-roku-druga-chastyna/>
9. Куляс І. Підсумки моніторингу телемарафону «Єдині новини» за січень — березень 2023 року. *Детектор.медіа*. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/209995/2023-04-11-pidsumky-monitoringu-telemarafonu-iedyni-novyny-za-sichen-berezen-2023-roku-druga-chastyna>
10. Наливайко А. Тенденції порушення професійних стандартів у сучасній українській журналістиці. *Український інформаційний простір*. 2023. №1 (11). С. 90-106. DOI: 10.21272/Obraz.2022.1(38)-53-61
11. Beckett Charlie. How journalism is turning emotional and what that might mean for news. URL: <http://blogs.lse.ac.uk/polis/2015/09/10/howjournalism-is-turning-emotional-and-what-that-might-mean-for-news/>
12. Методологія оцінки професійності та відповідальності онлайн-медіа. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/metodolohiia-otsinky-profesiynosti-ta-vidpovidal-nosti-onlayn-media-i28289>
13. Методологія моніторингу телевізійних і радіо програм громадської організації «Детектор медіа» (новини, підсумкові тижневики, публіцистичні авторські програми, політичні ток-шоу, інтерв'ю).

Детектор.медіа. URL: <https://detector.media/monitoring/article/136891/2018-04-24-metodologiya-monitoringiv-televizinykh-i-radiynykh-program-gromadskoi-organizatsii-detektor-media-novyny-pidsumkovi-tyzhnevyky-publitsystychni-avtorski-programy-politychni-tok-shou-intervyyu/>

14. Борсук Н., Онишук В. Журналістські стандарти у новинних випусках телеканалів «1+1» та «Україна». *Образ*. 2022. Вип. 1. С. 53-61. DOI: 10.21272/Obraz.2022.1(38)-53-61

15. Біла Н. Особливості стандартів суспільного мовника під час війни: актуальні зміни. *Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи* : збірник тез за матеріалами Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 16-17 червня 2023 року). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 146-148

16. Стеблина Н. Компаративний аналіз виробництва інформаційного контенту професійними ЗМІ та телеграм-каналами (на прикладі новин «Дзеркала тижня» та «Україна сьогодні»). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: журналістика*. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2023. № 2 (6). С. 39–46. DOI: 10.23939/sjs2023.02.039

17. ІМІ. Онлайн-медіа, що стали найякіснішими: білий список другого півріччя 2023. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/onlajn-media-shho-staly-najyakisnishymy-bilyj-spysok-drugogo-pivrichchya-2023-i55817>

References:

1. Chopovskyi, D. (2020). Profesiini zhurnalistski standarty: informatsiina dovidka. Instytut masovoi informatsii. URL: <https://imi.org.ua/advice/profesiini-zhurnalistski-standarty-normatyvna-dovidka-i31933>

2. Dovzhenko, O. (2019). Ziznavsia, zaiavyv, poobitsiav: chomu slid dobraty slova v novynakh. *Medialab*. URL: <https://medialab.online/news/terevenyty/>

3. Viznytsia, Yu. (2021). Monitorynh dotrymanna zhurnalistskykh standartiv v ukrainskykh media: problemy i metodyky. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Hraal nauky»*. Vol. 4. May. P. 315–317. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/12186/11320>

4. Holub, O. (2016). *Mediakompas: putivnyk profesiinoho zhurnalista*. Praktychnyi posibnyk. Instytut masovoi informatsii. Kyiv: TOV «Sofia-A». 184 p.

5. Kulias, I., Makarenko, O. (2006). *Efektivne vyrobnytstvo telenovyn: standarty informatsiinoho movlennia; profesiina etyka zhurnalista-informatsiinyka : praktychnyi posibnyk dlia zhurnalistiv*. Kyiv: HBB. 120 p.

6. Dovzhenko, O., Krasovska, Z. (2020). Monitorynh porushennia zhurnalistskykh standartiv u telenovynakh. Pidsumky pershoho pivrichchia 2020 roku. *Detector.Media*. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/178783/2020-07-15-monitoring-porushennia-zhurnalistskykh-standartiv-u-telenovynakh-pidsumky-pershogo-pivrichchya-2020-roku-infografika/>

7. Krasovska, Z. (2021). Yakymy buly novyny ukrainskykh telekanaliv u 2021 rotsi. Pidsumky monitorynhu. *Detector.Media*. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/195487/2022-01-12-yakymy-buly-novyny-ukrainskykh-telekanaliv-u-2021-rotsi-pidsumky-monitoring/>

8. Kulias, I. (2022). Pidsumky monitorynhu telemarafonu «Yedyni novyny» za zhovten – hruden 2022 roku. *Detector.Media*. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/207039/2023-01-16-pidsumky-monitoring-telemarafonu-iedyni-novyny-za-zhovtengruden-2022-roku-druga-chastyna/>

9. Kulias, I. (2023). Pidsumky monitorynhu telemarafonu «Yedyni novyny» za sichen – berezen 2023 roku. *Detector.Media*. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/209995/2023-04-11-pidsumky-monitoring-telemarafonu-iedyni-novyny-za-sichen-berezen-2023-roku-druga-chastyna>

10. Nalyvaiko, A. (2023). Tendentsii porushennia profesiinykh standartiv u suchasni ukrainskii zhurnalistytsi. *Ukrainskyi informatsiinyi prostir*. Vol. 1 (11). P. 90-106. DOI: 10.21272/Obraz.2022.1(38)-53-61

11. Beckett, Ch. (2015). How journalism is turning emotional and what that might mean for news. URL: <http://blogs.lse.ac.uk/polis/2015/09/10/howjournalism-is-turning-emotional-and-what-that-might-mean-for-news/>

12. ІМІ. (2019). Metodolohiia otsinky profesiynosti ta vidpovidalnosti onlain-media. Instytut masovoi informatsii. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/metodolohiia-otsinky-profesiynosti-ta-vidpovidalnosti-onlain-media-i28289>

13. Detector.Media. (2018). Metodolohiia monitorynhiv televizinykh i radiinykh prohran hromadskoi orhanizatsii «Detektor media» (novyny, pidsumkovi tyzhnevyky, publitsystychni avtorski prohramy, politychni tok-shou, intervyyu). URL: <https://detector.media/monitoring/article/136891/2018-04-24-metodologiya-monitoringiv-televizinykh-i-radiynykh-program-gromadskoi-organizatsii-detektor-media-novyny-pidsumkovi-tyzhnevyky-publitsystychni-avtorski-programy-politychni-tok-shou-intervyyu/>

14. Borsuk, N., Onyshchuk V. (2022). Zhurnalistski standarty u novynykh vypuskakh telekanaliv «1+1» ta «Ukraina». *Obraz*. Vol. 1. P. 53-61. DOI: 10.21272/Obraz.2022.1(38)-53-61

15. Bila, N. (2023). Osoblyvosti standartiv suspilnoho movnyka pid chas viiny: aktualni zminy. *Sotsialni komunikatsii v umovakh hlobalizatsiinykh protsesiv: stan, tendentsii, perspektyvy* : zbirnyk tez za materialamy Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii (Ternopil, 16-17 June 2023). Ternopil : V. Hnatiuk TNPU. 2023. P. 146-148

16. Steblyna, N. (2023). Komparatyvnyi analiz vyrobnytstva informatsiinoho kontentu profesiinyh ZMI ta telehram-kanalamy (na prykladi novyn «Dzerkala tyzhnia» ta «Ukrayna seichas»). *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»: zhurnalistyka*. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. Vol. 2 (6). С. 39–46. DOI:

10.23939/sjs2023.02.039

17. IMI. (2023). Onlain-media, shcho staly naiiakisnishymy: bilyi spysok druhoho pivrichchia 2023. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/onlajn-media-shho-staly-najyakisnishymy-bilyj-spysok-drugogo-pivrichchya-2023-i55817>

Steblyna N., Boryshuk V. Computer Analysis of Facts and Comments Separating Standard in Ukrainian Online Media

Today, there is a need to measure the quality of media content, in particular, compliance with professional standards. In Ukraine this task is performed manually. In this study, we offer an auxiliary algorithm of computer analysis for the study of adherence to the journalistic standard of separating facts from comments in Ukrainian online mass media. It is assumed that based on the analysis of the verbs in the references after the citations it is possible to assess compliance or violation of this standard. A number of programs written in Python allow to download and process media publications from archives. On the material of 7,111 journalistic texts from all-Ukrainian and regional media sites analysis several examples of compliance and violation of separating facts from comments professional standard were found. It was established that all-Ukrainian mass media can more often violate the standard of separating facts from subjective opinions, statements and comments of experts than regional ones (49.3% vs. 37.2%), although this observation can be explained by a significant difference in the number of materials published by the media daily. At the same time, the following evaluative and emotionally expressive verbs were found in the majority of mass media: "declare", "mark", "emphasize" (it was necessary to replace the neutral "say"), "underline", "remind", "assure", "notice" (used by journalists to evaluate what someone said). Common "neutral" vocabulary was also recorded: "inform", "say", "add", "tell", "write". This method of media research can be implemented not only to check verbs with emotional, solemn, expressive, stylistic or evaluative content, but also to analyze other parts of languages (nouns, adjectives, adverbs) or popular phrases or phrases that can also be used by journalists to provide the subjective meaning of what someone said about a certain fact or event. Therefore, the introduction of elements of computer analysis, such as the one proposed in our paper, into media monitoring can help experts see those texts with some markers of a possible standards violation.

Keywords: *professional standards, online journalism, news, computer analysis*